

Polgár Város helyileg védendő épített és természeti értékei (A 2016. október 20.- i előterjesztés melléklete)

Általános értékelés:

Polgár Város jelenleg is érvényes, de többször módosított 16/2002 (X.3) sz. önk. rendlettel jóváhagyott Helyi Építési Szabályzatának (HÉSZ) vizsgálati anyaga is tartalmaz- érintőlegesen- helyi védelemre alkalmas épületeket, a HÉSZ mellékletét képző szabályozási terv pedig megjelöl helyi természetvédelmi területeket.

Átfogó és csak az építészeti örökségre vonatkozó tájékoztató előterjesztés 2010 dec. 1 –én készült, melyet a Pénzügyi és Városfejlesztési Bizottság 125/2010 (XII.14) sz. valamint az Oktatási, Kulturális és Sportbizottság 70/2010 (XII.13) sz. határozatában tájékoztatásként tudomásul vett.

Ehhez a tájékoztatóhoz képest, az abban bemutatott épületek (44 épület) egy részének állapota időközben kedvezőtlenebbé változott.

Ezt a körülményt, ill. a jelenlegi helyzetet figyelembe véve külön javaslatot dolgoztunk ki a Kálvária dombra, melynek helyi védelmével kapcsolatosan a város önkormányzata 105/2016 (VII.21) sz. határozattal és a 14/2016 (IV.29) önkormányzati rendelet kiegészítésével döntött. Itt az a speciális helyzet, hogy együtt van jelen a műemléki védettség (Kápolna) a természeti védettség (A Kálvária domb teljes területe) és az épített örökség (stációk, síremlékek, emlékoszlopok emlékhelyek) is.

További, helyileg védendő természeti értékeket a készülő településrendezési eszközök tartalmazzák.

Az épületekre vonatkozóan a javaslatétel alapját jelentően a város épített értékei az alábbiak szerint csoportosíthatóak:

- Közcélú épületek:

- Műemléki védelem alatt a katolikus templom és a Kálvária Kápolna áll
- Közcélú, helyi védelemre javasolható épületek az alábbiak:
 - a. Református templom (Taskó u.118; hrsz 114/2)
 - b. Régi tanácsháza, jelenleg szakiskola (Barankovics tér 2, hrsz 620) emeletes épületszárnya
 - c. Móricz utcai iskola régi épülete (hrsz. 397)

A helyi védelemre mint régebbi építésű közcélú épületek elsősorban azért javasolhatók, mert a város múltját reprezentálják. Hiányoznak a hadúságra jellemző, a város hangulatát meghatározó, míves közcélú épületek (Szoboszló, Böszörmény, Nánás, Dorog, stb) vagyis e téren az építészeti hagyományok szegényesnek mondhatók (kivéve a r. kat. templomot, mely műemlékileg védett és kiemelkedő értéket képvisel a hajdúvárosok között is.)

- Lakóépületek:

- „Polgárházak”

Kevés számú megmaradt épület közül kiemelkednek a helyi védelemre javasoltak:

- a. Polonkai ház a telken lévő villaszerű épülettel, mint együttes a telekkel együtt (Hősök u. 25 hrsz. 554)
- b. Rákóczi u. 115 (hrsz 31) polgárház az utcai kerítéssel együtt

- „Palóházak”

A felsoroltak helyi védelemre javasoltak közül is kiemelkednek a faragott díszítésű, faoszlopos, körtornácos palóházak. A javaslatok tartalmazzák az u.n. palóházak többféle változatából a legfigyelemre méltóbbakat.

- a. Bacsó u. 11 (hrsz. 2715) előkert nélküli körtornácos palóház
- b. Táncsics u. 11 (hrsz. 1221) előkertes körtornácos falazott palóház
- c. Kárpát u. 26 (hrsz. 2513/1) körtornácos előkert nélküli palóház
- d. Taskó u. 112 (hrsz. 122) körtornácos előkertes palóház
- e. Mátyás u. 5 (hrsz 1100) falazott körtornácos előkertes palóház

A további épületek nyilvántartásba vételére javasoltak:

- Polgárházak:
 - a. Hősök u. 24/a (hrsz.1226/2)
 - b. Hősök u. 75 (hrsz. 597)
- Palóházak:
 - a. Deák F. u. 24 (hrsz. 1563)
 - b. Kolozsvári u. 17 (hrsz. 1469)
 - c. Taskó u. 41 (hrsz. 510)
 - d. Kárpát u. 24 (hrsz. 2912)
 - e. Erdei u. 33 (hrsz. 3021)
 - f. Vasvári Pál u. 2 (hrsz. 1712)
 - g. Somogyi u. 9 (hrsz. 2744)
 - h. Hősök u. 67 (hrsz. 591)
 - i. Erdei u. 20 (hrsz. 3034)
 - j. Erdei u. 54 (hrsz. 3000)

A helyi védelemre javasolt lakóépületek közül az u.n. polgárház vagyis az utcával párhuzamos nyeregtetejű, elsősorban utcavonalra épített lakóépületeket megyeszerte, de elsősorban Debrecenben civisháznak is nevezik.

Ebből Polgáron, jó állapotú és eredeti formájában megtartott alig van.

Éppen ezért az utcai és oldal homlokzatán is gazdagon díszített, Rákóczi u. 115 sz. lakóépület városképileg kiemelkedő jelentőségűnek tekinthető. Ugyancsak annak tekinthető az egyetlen még megmaradt szecessziós hangulatú Polonkai ház is. Fellelhetők még egyszerű megjelenésű ilyen jellegű épületek, melyeket azonban jelenlegi állapotukban nem lehet feltétlenül a jelentősek közé sorolni.

A védelemre érdemes lakóépületek zöme az u.n. palóházakból kerül ki. Kialakításukban négy eltérő változat különböztető meg, un.:

- körtornácos vagyis az utcavonalon kerítéssel egybeépített tornácoszlopokkal kialakított
- körtornácos előkertes elhelyezésű
- oldaltornácos előkert nélküli
- oldaltornácos előkertes elhelyezésűek

Mindegyik változatban előfordul épített, díszítés nélküli és díszített oszlopfő vagy faoszlopos, egyszerű ill. gazdagon díszített megoldás is. Ezek közül a jó vagy közepes állagúak közül javasolhatók a helyi védelemre érdemesek.

Az u.n. palóházak építése – valószínűleg- az 1920-as években indulhatott és sokban hasonlít a szomszédos Görbeházán elterjedt megoldásokra. (Más hajdúvárosban nem fordul elő)

A palóházak tömegképzése egyes részleteinek hatása a városban több helyen fellelhető még az új építésű lakóépületek esetében is.

A kerítésépítés meglehetősen „változatos” képet mutat, holott utcaképileg meghatározó.

Az utcaképben jelentős szerepet játszó, ezt gazdagító és kondicionáló kutatású növényzetben az utcák jelentős része gazdagnak mondható.

Összesítve: Ízléses egyszerű tömegű, faragott díszítésű faoszlopos, főleg körtornácos palóház a megyében igen kevés található, ezért különös jelentőséggel bír (bírt) a védelmük.

Az előterjesztéshez fénykép mellékletek tartoznak, melyek közvetlenül az előterjesztést megelőzően készültek.

A védelemre javasolt épületek rövid értékelése:

Református templom (26.sz. fénykép)

Mint egyházi és közösségi épület , a város „kistemploma”

Állaga : felújításra szorul, környezetét rendezni kell. (2010-es értékelés alapján)

Régi tanácsháza (21.sz fénykép)

Az épület elhelyezése, tömegképzése miatt ajánlatos helyi védelemre elsősorban a Hősök u. felőli emeletes épületszárny.

A homlokzati díszítéstől megfosztott épület régebbi emeletes középületek egyike városszerkezetileg meghatározó elhelyezkedésű (2010-es értékelés alapján)

Móricz u. iskola (37, 38. sz. fényképek)

Az utcai homlokzat páros oszlopai, oszlopfői, ablakpárkányai és az épület tömege utal az eredeti középületre. Mivel ilyen középület a városban igen kevés van a helyi védelme megfontolandó azzal, hogy az eredeti homlokzatzsíkakat helyre kell állítani. (2010-es értékelés)

Azóta az épület homlokzatát felújították.

Polonkai ház a telken lévő villaszerű épülettel, mint együttes a telekkel együtt (8, 25. sz fénykép)

A város egyetlen többszintes lakóépülete mely védelemre érdemes, szecessziós hangulatú épület, melynek egyediségét a sarokkialakítás jelenti. A város jellegzetes épülete a környék településén hasonló hangulatú épület nem található. (2010-es értékelés)

A telek növényzete és a rajta lévő épület együttesként javasolható védelemre.

Rákóczi u. 115 sz. lakóépület (23, 24.sz fénykép)

Gazdagon díszített homlokzatú, utca felül magasított padlástérrel épített lakóház. A város egyetlen még megmaradt ilyen jellegű lakóépülete. A kerítés is figyelmet igényel. (2010-es értékelésből)

Bacsó u. 11 (11.sz fénykép)

Előkert nélküli körtornácos „palóház” A körtornác faoszlopos, díszes oszlopfőkkel.

Kellemes megjelenésű jellegzetes, a helyi lakóházépítés történetiségét magas színvonalon tükröző épület. (2010-es értékelésből)

Táncsics u. 11 (2, 6. sz fényképek)

Körtornácos, előkertes, fémlemezfedésű, kontyolt nyeregtető, lakóház. Az épület tömegképzése, eredeti ablakkal, hagyományos (de modernizált) körtornácos kialakítása követi a város építészeti hagyományait. (2010-es értékelésből)

Kárpát u. 26 (9, 10, 12, 20 sz. fényképek)

Körtornácos „palóház” utcavonalra épült. Szellemes megoldás az utcai kerítés kombinálása a tornác oszlopokkal. Az épület tömegképzése a faoszlopos tornác és annak kerítéssel való kombinálása az épületet hangulatossá teszi. (2010-es értékelésből)

Taskó u. 112 (27 sz. fénykép)

Körtornácos előkertes „palóház”. A tornácoszlopok gazdagon díszítettek. Egyike a még megmaradt, Polgára valamikor jellemző lakóházaknak. (2010-es értékelésből)

Mátyás u. 5 (35, 36 sz. fényképek)

Körtornácos előkertes „palóház”. Az épület tömegképzése hagyományt őriz. (2010-es értékelésből)

A javaslatot az is indokolja, hogy egyike a falazott oszlopos házaknak, melynek tetőformája palóházra emlékeztető.

A **nyilvántartásba vételre javasolt épületek** közül a Hősök u. 24/a egy igen jó állapotú zárt sorú beépítésű, jelenleg kereskedelmi célra használt épület az autó-buszállomásnál.

A Hősök u. 75 sz. épület u.n. „hajlított ház” melynek homlokzatát megfosztották az eredeti díszektől, de tömegképzése még eredetinek mondható. A városban talán egyedüli is.

Megemlíthető még a Kolozsvári u. 17 sz. lakóépület egyedi tömegképzése körbefutó eresszel és deszka oromzatával, a Vasvári Pál u. 2 sz. alatti lakóépület oldaltornáccal, a Deák F. u. 24 sz. lakóépület falazott díszített tornácoszlopaival.

A fényképek alapján is megítélhető, hogy a helyi védelemre javasolt épületektől nem sokban különböznek. A nyilvántartásba vételhez tartozó fényképek igazolják figyelemre méltó voltukat.

Megjegyezendő még, hogy a 2010-ben bemutatott kataszterben lényegesen több épület szerepelt (mintegy 44) , mint a védelemre javasolt 10 és a nyilvántartásba vételre javasolt 12 épület.